

ב' מר-חשון *

אין כולל אין זיך⁴ אויך מארי עובדין
טבין⁵, וואס זיינען ניט קיין ת"ח.

דארף מען פארשטיין דעם טעם
החילוק צווישן די צוויי שיטות.

ב. דאס וואס „ת"ח אין להם מנוחה
כר“, איז דער אריז"ל מסביר אין לקוטי
הש"ס: „כי בעולם שלאחר המיתה ת"ח
עוסקים בתורה עולין מדרי' למדרי'
ומישיבה לישיבה .. כי כמו שהשי"ת
אין לו סוף כך תורתו אין לה סוף“.

לויט דעם איז פארשטאנדיק דער
טעם פון דער גירסא „ת"ח אין להם
מנוחה כר“ — ווארום דוקא תורה
(בסגנון הידוע — חפצא פון מצות
ת"ת) איז בבחי' „אין לה סוף“⁶, און
דערפאר איז אויך ניטא קיין מנוחה
(קיין סוף) צו די עליות פון (גברא פון
מצות תלמוד תורה, פון) ת"ח וואס

א. אין דעם מאמר רז"ל בסיום מס'
ברכות (און עד"ז בסיום מס' מו"ק¹)
זיינען דא צוויי גירסאות: א) „ת"ח אין
להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב
כר“; ב) „צדיקים אין להם מנוחה כר“
(די גירסא ווערט געבראכט בכמה
מקומות²).

ווי"ל, אז דער אונטערשייד אין לשון
פון די גירסאות דריקט אויס אז אונז
טערשייד אין זייער תוכן: לויט דער
גירסא „ת"ח אין להם מנוחה כר“
רעדט דער מאמר רז"ל וועגן א מעלה
מיוחדת וואס איז דא נאר אין לימוד
התורה („תלמידי חכמים“), כדלקמן:
דאקעגן לויט דער גירסא „צדיקים אין
להם מנוחה כר“ רעדט זיך דא ניט
וועגן דער באזונדערער מעלה פון
לימוד התורה, ווארום דער תואר צדיק

י' יום הולדת * כ"ק אדמור מוהרש"ב נ"ע —
בשנת תרכ"א. תולדותיו בפרטיות — ראה „חנוך
לנער“.

וראה רשימת כ"ק אדמור (מהורוי"ץ) נ"ע מב'
כ"ף מרחשון תשי"ה (נעתקה בלקו"ש ח"ב ע' 496):
„בחלומי ראיתי את הוד כ"ק אדמור כר ואמר
במעל"ע זה שנתמלאו פ"ד שנים לירידת נשמותי
.. וכפי הסדר הנה כל א' מכ"ף רבותינו ואבותינו
הק' יאמר דרוש על פסוק דקאפ"טל פ"ד. וזוה
מוכח שהעליות כר שביום הולדת ישנו גם לאחר
ההסתלקות (לקו"ש שם. ועד"ז שם ע' 607).

שיחה זו נדפסה בלהק בלקו"ש ח"ד ע' 179
ואילך. וכאן היא בשינויים והוספות.

- 1) בטעם השינויים בין מס' ברכות ומס' מו"ק —
ראה לקו"ש ח"ד ע' 173 ואילך.
- 2) של"ה בהקדמה (י"א). עמק המלך שער
הדיקנא פ"ח (סא, ג). ועוד.
- 3) אוה"ת ואחתנו ע' ס"ז. המשך תרס"ו ע' יב.

י' בענין יום הולדת — ראה לקו"ש ח"ה ע' 86
בשוה"ג להערה ו ובנסמן שם.

4) ראה נדה טז, ב. ובכ"כ מקומות. רמב"ם
הל' תשובה רפ"ג.

5) ד.עיקר פ"י צדיק נק' כן מי שמקיים
המצות (לקו"ש מסעי צא, א. שה"ש טז, ג).
ואף שבתרי"א צח, ב' מביא (בהמשך להמבואר
שם ע"ד העליות בהשגת החזקת), „מש בלקוטי
הש"ס להאריז"ל על מארזיל צדיקים אין להם
מנוחה כר“ (ולא הגירסא „ת"ח“).

— הרי צדיק במרזיל (ולא רק בתושב"כ) —
ישנו במובן הכי רחב (וכמו רשע או צדיק לא
קאמר — נדה טז, ב. וראה תניא פ"א דשולל רק
רשע בדינו), כולל גם בע"ת, ת"ח וכו' ועד במובנו
הכי מצומצם — רק אלה שעבודתם במדת היסוד
(תניא פ"ד מתיקונים — בהקדמה. וראה זח"ג קט,
ב). — אבל בשום מקום אין לפרשו שפי' (רק ת"ח
ולא מארי עובדין טבין).

ולהעיר מר"פ חלק: כל ישראל כר שנאמר
ועמך כולם צדיקים כר חוץ כר. רמב"ם הל'
תשובה פ"ג ה"ה. פה"ש שם סוף ההקדמה.

6) כמש"נ (איוב ט, ט): ארוכה מארץ מדה גר.

בנוגע דעם אופן החיוב פונעם אדם (גברא): דער חיוב פון ת"ת האט ניט קיין הגבלות, אין לשון הרמב"ם¹¹: „כל איש מִישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין כו'“, און אויך (בזמנא) איז דער חיוב האדם א שטענדיקער¹²; אַנדערש אָבער איז במצות, וואָס יעדער מצוה האָט זיך איר הגבלה (אין א באַשטימטן זמן, אָדער מקום, אד"ג).

ד. לויט דעם איז אָבער שווער צו פאַרשטיין דעם טעם פון דער גירסא (שיטה) „צדיקים אין להם מנוחה כו'“ — וואָס דערין זיינען איינגעשלאָסן אויך מארי עובדין טבין (עבודת המצות) כנ"ל: ווי איז שייך אַז (אויך) אין דער עבודה (מוגבלת, כנ"ל) זאָל זיין דער אויפטו „אין להם מנוחה“, וואָס ווייזט אויף אַז ענין פון בליג?

מזו מען דעריבער זאָגן, אַז אויך אין מצוות איז דאָ אַז ענין (און די מעלה) פון בליג — וואָס דערמיט איז מובן אויך דער טעם פון דער גירסא „צדיקים אין להם מנוחה כו'“.

ה. לכאורה איז דאָ אַז אַרט צו זאָגן, אַז דער דין¹³ מבטלין ת"ת מפני מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים, איז מכריח צו זאָגען אַז מצוות האַבען אויך אַ בחי' פון בליג — וואָרום אויב זיי זיינען נאָר בבחי' גבול, ווי קענען

זיינען עוסק בתורה: אָבער מצוות, הגם אויך זיי זיינען ציוויים פון אוי-בערשטן (וואָס ער איז אין סוף), פונ-דעסטוועגען איז אין זיי אַליין (אין זייער חפצא) — פאַראַן אַ הגבלה¹⁴, ואדרבה: עס מוז זיין אַ הגבלה — סיי אין כללות המצות אויף וועלכע מיר זיינען אָנגעזאָגט לאַ תוסיף עליו ולא תגרע ממנו, לאַ תוסיפו ולא תגרעו¹⁵ (אַנדערש אָבער איז ת"ת, וואָס מוז זיין אין אַן אופן פון הוספה בהבנה וכו') — כדאיתא בהל' ת"ת¹⁶, סיי ביי יעדער מצוה בפרט: תפילין — דוקא פיר פרשיות און ניט פינף וכו'¹⁷.

דערפאַר איז אויך באַ (גברא פון אַנדערע מצות) מארי עובדין טבין — דאָ סוף ומנוחה.

ד.ה. די צוויי אופנים (מנוחה ואין מנוחה) זיינען בהתאם צו די צוויי בחינות: גבול ובליג.

ג. על דרך זה איז אויך דער אונטערשייד צווישן זיי (תורה ומצות)

(7) אגהיק ס"י. ד"ה השקיפה תרפ"ט פ"ב ואילך (נדפס בסה"מ השי"ת ע' 272 ואילך). ובכ"מ.
(8) ראה יג, א. ואתחנן ד', ב. רמב"ם הל' יסודות רפ"ט. ממרים פ"ב ה"ט. סה"צ להרמב"ם ל"ח ש"ג ש"ד. — ולא הביא הרמב"ם כלל קרא הקודמו דואתחנן. וכ"כ באגהיק סכ"ט (קנ, א). וראה רמב"ן עה"ת שפי' כו' (דבדא לעשות מצוה בפע' כו' עובר בלאו) בקרא דפ' ואתחנן. וממשיך שם דהוספת מצוה. היא בכלל לא תוסיף עליו — קרא דראה. והוא דלא כמשיך בפסיקתא זוטרותא שם ובאדרת אל' דקרא דפ' ואתחנן — הוא שלא להוסיף על תריג מצות בכלל, ודפ' ראה שלא להוסיף באותה מצוה גופא. וראה פי' הר"י פערלא לסה"צ דרס"ג מע' ה' ומל"ת קמא. מנחת חינוך מצוה תנד. ואכ"מ.

(9) לאדהיז פ"ב ס"ב. וראה זח"א יב, ב: לאפשר לה כו'. ובאגהיק סכ"א (קמא, א) דכל איש ישראל מחויב לחדש בתורה.

(10) ראה ספרי ופרשי' ראה שם. פרשי' ואתחנן שם.

(11) הל' ת"ת פ"א ה"ח. הועתק בשו"ע ז"ד ר"ס רמ"ו. שו"ע אדהיז אורח ר"ס קנא. ולהעיר מהשינויים בשו"ע מל' הרמב"ם — ואכ"מ.

(12) כמשיך (יהושע א, ח) לא ימוש גו' והגית בו יומם ולילה. ולהעיר מהעונש הכי חמור דכל האפשר לו לעטוס כו' (סנהדרין צט, סע"א. ועיין תרא מג"א צח, ג).

(13) מ"ק ט, סע"א ואילך. רמב"ם הל' ת"ת פ"ג, ה"ד. הל' ת"ת לאדהיז פ"ד ס"ג.

דער טעם, כי זה כל האדם איז נישט גענוג אז צוליב דעם זאל די מצוה דוחה זיין ת"ת: ווארום אמת טאקעל אז קיום המצות איז „כל האדם", פונ-דעסטוועגן, זייענדיק א דבר מוגבל קען עס נישט דוחה זיין א זאך (תורה) וואס איז בל"ג: דערפאר איז דער אלטער רבי מוסיף: „ואם אינו עושה כן נמצא שלמד שלא לעשות".

ד.ה. אז קיום המצות — וואס, זה כל האדם¹⁹ (דער אדם אינגאנצען — אויך זיין כח השכל, ו) כמו שאמרו חכמים תכלית (וואס, תכלית" מיינט אויך — די שלימות פון) חכמה תשובה ומע"ט (ועפ"ז, אז קיום המצות איז די תכלית ושלימות פון חכמה (ד.ה. תורה) איז) אם אינו עושה כן נמצא שלמד (שלא כדבעי, וויבאלד אז דאס איז) שלא לעשות".

ז. ויש לומר, אז דער ביאור אין דעם איז: אין מצות²⁰ זייענען דא צוויי ענינים²⁰ — ווי מען זעט בנוסח ברכות המצות: חלק (און צד) השווה

זיי דוחה זיין ת"ת, א זאך וואס איז בל"ג²¹?

אבער באמת איז עס נישט קיין הור-כחה אז אויך מצות זיינען בבחי' בלי גבול — ווייל דאס וואס „מבטלין ת"ת מפני מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים" איז נישט מצד מעלת המצות, נאר דערפאר וואס דורך דעם העדר אין קיום המצות ווערט א חסרון אין לימוד התורה, כדלקמן:

ו.א"י. דער אלטער רבי זאגט¹⁵ (אי-נעם טעם פון אויבנדערמאנטן (ד"ו): „יפסיק תלמודו ויעשה המצוה .. כי זה כל האדם כמו שאמרו¹⁶ חכמים תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, ואם אינו עושה כן נמצא שלמד שלא לעשות ונוח לו" כו".

וויבאלד אז נאכדעם ווי דער אל-טער רבי זאגט¹⁸ דעם טעם חיובי (אויף „יפסיק תלמודו ויעשה המצוה") „כי זה כל האדם" צו מקיים זיין מצות, איז ער מוסיף: „ואם אינו עושה כן נמצא שלמד שלא לעשות" (ד.ה. אז אן קיום המצות איז דער לימוד התורה נישט ווי ס'דארף זיין) — איז משמע אז

(19) להעיר שהן בכתוב הגיל (קהלת יב, ג) והן בהעתקתו במרו"ל נאמר גם. את האלקים יראי, תשובה".

(19) ולהעיר אשר כן הוא גם בכל הבריאה ופרטי: ישנו הענין הכללי והשווה בכלם — התהוות תמידית מאין ליש בדבר הוי' (בכח מהותו ועצמותו ביה כו') וצורת ופרטי כאורא ע"י חפץ הוי' (ע"י התלבשותו בחכמה) — ראה קונטרס עה"ח בתחלתו (ותרא ד"ה ג"ח מצוה) בפי' מש"נ כל אשר חפץ הוי' עשה.

ולהעיר לשון הגיל הוא בתהלים קלה, ו. — ובד"ה וקם עדות היש"ת מביא גם ההמשך „בשמים ובארץ גר",

אבל בתראי שם (אף שמעתיק ג"כ „חפץ הוי'") מקשר כ"ז עם מש"נ: למה יאמרו הגוים גר, שהוא בתהלים קטו.

(20) להעיר מלקרי' שלה (לט, א ואילך). ובארכה — עטרת ראש נג, א ואילך. נח, ב ואילך.

(14) בנתיא פל"ו (מט, סע"א. ועד"ז בהל' ת"ת שם כדלקמן בפנים): ומבטלין ת"ת לקיום מצוה מעשית כשא"א לעשותה ע"י אחרים משום כי זה כל האדם ותכלית בריאתו כו' להיות לו ית' דירה בתחתונים כו'.

אבל: מכיון שהמעלה שבמצות שהם „כל האדם" היא רק בנוגע לתכלית בריאת האדם — הרי באם ביחס התורה ומצות עצמן, המצות הן שלא בסוג מדרי' התורה, אין הטעם מספיק שיבטלו ת"ת מפני מצות, כי איד ידחה (ענין של) בל"ג מפני (ענין של) גבול, כנפנים.

(15) הל' ת"ת שם.

(16) ברכות יז, א.

(17) ירושלמי פ"ק דברכות (ה"ב), ובבלי ספ"ב דברכות.

(18) וכמ"ש בנתיא — כגיל הערה 14.

געווען אלע אנדערע מצות — וואס דאס איז מצד דעם רצון (העצמי) שבמצות וואס איז העכער פון התחל-קות;²⁴

קומט דאך אויס, אז אויך ווען מ'איז עוסק אין א מצוה מסוימת (הגם אז מצד אירע פרטים איז זי אפגעטיילט און אויסגעטיילט פון אנדערע מצות, פונדעסטוועגן) האט מען דורך איר א שייכות צו כללות המצות — דער בליג וואס איז זי.

ח. און אזוי ווי דאס איז בנוגע די מצות אליין (חפצא), אזוי איז עס אויך בשייכות צו קיום המצות דורכן אידן (גברא): הגם דער חיוב פון יעדער מצוה באזונדער איז טאקע מוגבל אין זמן וכי' (כנ"ל ס"ב), איז אבער דא א חיוב תמידי אפ'ן אידן אין (דער עבודה פון) מצוות בכללותן, און ווי חז"ל זאגן אין משנה²⁵: „אני נבראתי לשמש את קוני", יעדער רגע וואס ער איז במצב פון „נבראתי", ד.ה. יעדער רגע פון מענטשנס קיום איז צוליבן (תפקיד און תכלית) לשמש את קונו, און ווי געזאגט פריער — „כי זה כל האדם"; ביז צו דעם פס'ד בשר'ע „וכל מעשיך יהיו לש"ש"²⁶, „ובכל דרכיך דעהו"²⁷.

ט. לויט דעם אלעם איז פאר-שטאנדיק דער חילוק צווישן די צוויי גירסאות — שיטות: מצד די מוגבל-דיקע פרטים אין די מצות, איז נאך

אין זיי אלע „אשר קדשנו במצותיו", און דער חלק המיוחד (ופרטי) „וצונו מצוה פלונית", וכיו"ב: א) יעדער מצוה האט אירע באזונדערע בא-שטימטע גדרים, וואס טיילן אפ איין מצוה פון די אנדערע מצות — און מצד אט די גדרים זיינען די מצוות בבחי' גבול: ב) דער צד השווה וואס איז דא אין אלע מצות — וואס מחמת דעם זיינען זיי בבחי' בליג.

ד.ה. די פארשידענע פרטים וואס זיינען דא אין יעדער מצוה, וואס דורך זיי איז אויסגעטיילט איין מצוה לגבי אנדערע מצות — אין זיי דריקט זיך אויס די הגבלה וואס איז מצות: די נקודה הכללית וואס געפינט זיך אין אלע מצות, וואס זיי אלע זיינען מצוה פון לשון ציווי — ד.ה. דער רצון העליון ב"ה וואס איז פאראן גלייכער-הייט אין אלע מצות; ווארום דעם אוי-בערשטנס רצון וואס איז די מצות איז העכער פון זייערע הגבלות און התחלקות, וכמאמר רז"ל²⁸ „לא תהא יושב ושוקל מצותי של תורה כ' קלה שבקלות כ' וחמורה שבחמורות כ' — און מצד דער כללות'דיקע נקודה אין מצות — דער רצון העליון ב"ה — זיינען זיי בליג.

און נאכמער: ס'איז ידוע²⁹ דער טעם פארוואס „עוסק במצוה פטור מן המצוה"³⁰, ווייל אלע מצות זיינען כלול איינע פון די אנדערע, אזוי אז ווען מען איז מקיים איין מצוה איז עס מעין ווי מ'וואלט גלייכצייטיק מקיים

(24) ראה המשך תרס"ו שם ע' תקכב. ולהעיר מפיה'ם להרמב"ם אבות רפ"ב. לקיש ח"ד ע' 1192 ואילך (ובהערה 2 שם).

(25) סיום מס' קידושין.
(26) אבות פ"ב מ"ב.

(27) משלי ג, ו. רמב"ם הל' דעות ספ"ג. תוס' ע"ע ארח סרליא.
(28) תנחומא עקב ב. וביר פ"ו, ב. יל"ש יתרו רמז חצר. ועוד.
(29) המשך תרס"ו ע' סח. תרכב. ד"ה למרבה המשרה השית פ"ג (סה"מ קונט' ח"ב תלה, ב.).
(30) סוכה כה, א.

ווערט אנגערוּפֿן עולם הבא ווייל „באין לו לאדם אחר חיי העה"ז“³²; (ב) עולם התחי"ב.³³

ולפי"ז י"ל אַז דער פירוש פון עוה"ב אין דעם מרז"ל איז תלוי אין די צוויי גירסאות: לויט דער גירסא „ת"ח אין להם מנוחה כו" — וואָס דאָס איז מצד דער מעלה פון תורה — ווערט מיט „עוה"ב געמיינט (אויך) ג"ע (וואָס דאָרטן איז שייך נאָר דער „פעל" פון תורה און ניט פון מצות); און לויט דער גירסא „צדיקים אין להם מנוחה כו" — וואָס איז כולל אויך עבודת המצות — איז דער טייטש פון „עוה"ב אין דעם מרז"ל — עולם התחי, וואָס דעמאָלט וועט ווידעראַמאָל קומען דער זמן פון „פעל" אויך אין מצות.

יא. לכאורה קען מען פרעגן: (א) רז"ל³⁴ זאָגן דאָך „מצות בטילות לעת"ל" און דער אַלטער רבי³⁵ טייטשט: „היינו בתחיה"מ? (ב) ס'איז מבואר בכ"מ אין חסידות³⁶, אַז דאָס וואָס רז"ל זאָגן „צדיקים אין להם מנוחה כו" (און מאַיט שטענדיק עולה מדרגא לדרגא) ווערט דערמיט געמיינט די עליות אין ג"ע, אָבער לעת"ל וועט זיין אַ זמן פון שבת

„ת"ח אין להם מנוחה כו"; אָבער מצד כללות המצות — וואָס איז בלי גבול — איז אַלע „צדיקים (כולל — מאַרי עובדין טבין) אין להם מנוחה כו".

י"ד. ס'פאָדערט זיך אָבער נאָך אַלץ אַ הסברא אינעם ענין: ס'איז מבואר (במק"א³⁷) אַז דער טעם וואָס „ת"ח (דוקא) אין להם מנוחה כו ולא בעוה"ב, איז עס ווי דער אריז"ל זאָגט אין לקוטי הש"ס: „וז"ס יצא אדם לפעלו" ר"ל לעסוק בתורה במה שפעל בעוה"ז כי כשיצא האדם מעוה"ז יוצא תחילה לפעלו ר"ל לעסוק בתורה במה שפעל בעוה"ז כו". און דערפאַר איז נאָר „ת"ח אין להם מנוחה כו" בעוה"ב, ווייל אין ג"ע, וואוהין דער „אדם" איז „יוצא" פון עוה"ז, איז שייך נאָר די בחי „פעל" פון עסק התורה³⁸ און ניט די פעולה (עסק) פון קיום המצות³⁹.

לויט דעם איז ניט פאַרשטאַנדיק די גירסא פון „צדיקים וכו'": הן אמת אַז דער ענין פון עליות אַז אַ סוף איז אויך פאַראַן אין שייכות צו מצוות, ווייל אויך אין זיי איז דאָ דער ענין הבל"ג, אָבער ווי קען מען זאָגן אַז דאָס וואָס „צדיקים אין להם מנוחה כו" בעוה"ב איז עס צוליב דעם וואָס „יצא אדם לפעלו בעוה"ב" — אין ג"ע איז דאָך נישטאָ דער „פעל" פון קיום המצות?

איז דער ביאור אין דעם: ס'איז ידוע אַז אינעם וואָרט „עוה"ב" זיינען דאָ צוויי פירושים: (א) גן עדן (און עס

32) רמב"ם הל' תשובה ספ"ח. ועיין שם שמעתיק מהכתוב (בגירסת דפוס רומי): אשר צפנת גר פועלת.

33) וכמחזיל (סנהדרין ר"פ חלק). כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב כו ואלו שאין להם חלק כו האומר אין תחיה"מ כו. ובגמרא שם: הוא כפר בתחיה"מ לפיכך לא יהי' לו חלק בתחיה"מ .. מדה כנגד מדה.

34) נדה סא, ב. ועיין בזה (ובמשכ"כ לקמן בפנים) — בשד"ח (כללים וד"ח) בערך מצות אם בטלות. וש"נ.

35) אגה"ט סכ"ז (קמה, סע"א).

36) אה"ת והמשך תרס"ז שבעה ערה 3.

28) ראה לקוטי חיד"ש שם ס"ע 174 ואילך. וש"נ.

29) תהלים קד, כג.

30) ראה אגה"ט סיו. לקראת ואתחנן ו, ב ואילך. סהמ"צ להצ"צ טו, ב ובכ"מ.

31) ראה סהמ"צ שם. ובכ"מ.

להם מנוחה בעוה"ב מיינט (א תקופה פון) עולם התחי', האָבן זיי דאָך אַ הפסק פון „מנוחה“ אין גן עדן (וואו ס'איז ניטאָ דער „פעלר“ פון מצות) וואָס צווישן עוה"ז און עולם התחי'?

איז די הסברה אין דעם: ס'האָט זיך פריער גערעדט, אַז עשיית המצות איז שייך נאָר אין עוה"ז ווען די נשמה איז אָנגעטאָן אין אַ גוף, אָבער ווען די נשמה איז אין ג'ע, אָן אַ גוף, איז ניט שייך די עבודה פון מצות.

און דערפאַר, אינעם גדר פון (און) אין שייכות צו) דער עבודה פון מארי עובדין טבין (צדיקים) — וואָס די עבודה קען געמאָלט זיין נאָר דאָן ווען די נשמה איז צוזאַמען מיטן גוף — איז דער זמן פון דער נשמה בלי הגוף — ווען זי איז בג'ע — ניט קיין מציאות; אין קלאַרערע ווערטער: קיום המצות איז פאַרבונדן ובמילא — מוז ער האָבן קיום הגוף, און ווען דער גוף איז ניט קיים (אַלס אַ גוף לנשמתו) איז אויך ניט שייכות זאָגן באַ עם מציאות הזמן⁴¹. אַזוי אַז דאָס וואָס די נשמות פון די מארי עובדין טבין האָבן ניט קיין עליות במשך זייער געפינען זיך אין ג'ע, הייסט עס ניט קיין הפסק אין זייערע עליות.

אַ דוגמא דערצו: דער ראָגאַטשאַ ווער זאָגט⁴², אַז ס'איז ניט שייך קיין

ומנוחה אויך פון עליות³⁷ — טאָ ווי איז דאָס מתאים מיט דעם איבענ-געזאָגטן הסבר, אַז לויט דער גירסא „צדיקים אין להם מנוחה כו' בעוה"ב“ רעדט זיך דאָ (ניט וועגן ג'ע, נאָר) וועגן עולם התחי'?

איז דער ביאור אין דעם: דער זמן פון עולם התחי' גופא באַשטייט פון צוויי תקופות³⁸ — די ערשטע תקופה איז די וואָס אויף איר זאָגט יעדער איד³⁹: „ושם נעשה לפניך כו' כמצות רצונך“, ס'וועט דעמאָלט זיין קיום המצות, און במילא אויך די עליות וואָס דורך דעם: און אַ צווייטע תקופה וואָס דאָן וועט זיין „מצות בטילות“.

פון די ראיות אויף דעם: ס'איז ידוע וואָס רז"ל⁴⁰ זאָגן אַז לעת"ל „משה ואהרן יהא עמנו“ און מ'וועט מקריב זיין קרבנות — קיום המצות (ובפרט, אַז כללות הענין פון מקריב זיין קרבנות איז דאָך דער ענין פון עלי': די העלאה פון חיות הבהמה מלמטה למעלה, ווי ס'איז מבואר בכ"מ) — זעט מען דאָך, אַז אויך נאָך תח"מ וועט זיין דער ענין פון מצות ועליות כו'.

יב. ס'איז אָבער נאָך אַלץ ניט מבו-אר: „אין להם מנוחה“ מיינט דאָך אַז די עליות פון צדיקים קומען פאַר כסדר אָן שום הפסק — און לויטן ערשט געזאָגטן הסבר, אַז צדיקים אין

(41) עפ"י יומתק מה דלא אשתמיט בשום מקום לומר להשיטה • דשיעור בן י"ג למצות הא הלכה למשה מסיני (גזירה) קטן כשיעמוד בתהלה"מ חייב במצות מיד באם עברו י"ג שנה משגולד.

(42) צפ"ע לרמב"ם 'הל' תשובה פ"ח ה"ד. וראה לקריש ח"ה (ע' 103 בהערה 45) דגם לדעת הראב"ד שם, י"ל, שעכ"פ לא שייך אז הענין דזמן דעוה"ז.

(*) שו"ת הרא"ש כלל טז. פ"ה ה' שברשיי אבות (פ"ה מכ"א) ועוד.

(37) וכמ"ש האריז"ל בלקוטי השי"ש שם: כי לעתיד אחר התחי' יהי להם מנוחה — אבל שם מבואר להגירסא „תחי' אין להם מנוחה כו'“, משא"כ במקומות שבהערה הקודמת.

(38) ראה המשך תרס"ז ע' צו ואילך. ושם (ע' קה): ומה שלעתיד לא יהי עוד עליות כו'.

(39) תפלת מוסף.

(40) תוס' פסחים (ק"ד, ב ד"ה אחד). וראה ג"כ ימא ה. ב. שד"ח שם.

רמב"ם⁴⁵, וז"ל: "כך אמרו" חכמים הראשונים העוה"ב כו' אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהן ונהנין מזיו השכינה. הרי נתברר לך שאין שם גוף (ווארום דער רמב"ם טייטשט עוה"ב אין דעם מרז"ל — ג"ע⁴⁶) .. וכן זה שאמרו עטרותיהן בראשיהן כלומר דעת שידעו .. והיא העטרה שלהן כענין שאמר שלמה⁴⁷ בעטרה שעטרה לו אמו .. כך עטרה שאמרו חכמים כאן היא הידיעה. ומהו זהו שאמרו נהנין מזיו השכינה שיודעים ומשיגין מאמתת הקב"ה מה שאינם יודעים והם בגוף האפל השפלי⁴⁸.

וי"ל אז די כוונה איז, אין ג"ע זיינען דא צוויי ענינים: „עטרותיהן בראשיהן“ — וואס אז „עטרה“ איז אויף (ולמעלה פון) דעם ראש און איז אים מקיף, און דאס מיינט די ידיעה מצד דעם אור הסוכ"ע וואס איז בבחי' מקיף אויף זיי⁴⁹; „נהנין מזיו שכינה .. שיודעים ומשיגין“⁵⁰ כו', וואס איז וואס זיי

הוספה אין זמן ווען די נשמה איז למעלה ד.ה. בשעת עס ווערט נפסק דער חיבור פון דער נשמה מיטן גוף און די נשמה איז עולה אין גן עדן, איז דעמאלט אין איר „וועלט“ ניטא דער גאנצער ענין פון זמן אין באצוג צו דיני התורה (הגם אז ער איז יע פאראן אין שייכות צו שכר המצות, עסק התורה וכו' — ווי סאיז ידוע בנוגע צו חצות לילה בג"ע וכו').

יג. ועוד י"ל בזה: כ"ק אדמור" מהורש"ב נ"ע — דער בעל יום ההולדת פון כ"ק מרחשון — שרייבט (אין זיין צוואה⁴³), וז"ל: „ועוד י"ל בדרך אפשר בעומק יותר, ע"פ מה ששמעתי בשם כ"ק אדמור" זצוקל-לה"ה שלצ"ג גם בג"ע מאיר להם בחי' אוא"ס הסוכ"ע“ .. ולפ"ז י"ל דשייכות שם מעין עשיית המצות וע"ד מעין ודוגמא המצות שיהיו לעת"ל .. והו"ע כיבוד אור"א מה שמכנים את האבות לג"ע כו'.

[וי"ל, אז דאס איז דער פנימיות-דיקער פירוש אין די ווערטער פון

(45) ה"ל תשובה פ"ח ה"ב.

(46) ברכות יז, א.

(47) שלא כדעת הרמב"ן (בשער הגמול שלו)

דקאי על תחתי"מ.

(48) שה"ש ג, יא. וי"ל שכונת הרמב"ם לפי המשנה (בסוף תענית) דכתוב זה מדבר (כפרשי' שם) בהקב"ה וכנס' [ועפ"ז תובן ראית הרמב"ם מכתוב זה, דלכאורה מאי אולמי דהכתוב, הרי כפשוטו יל"פ „עטרה“ כפשוטה].

(49) כמ"ש באה"ק (סי'י): „עטרותיהם בראשיהם .. עטרה היא בחי' מקיף וסוכ"ב“.

(50) עיין רמב"ם בסופו: יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם — ג' דרגות. ולהעיר מתחלתו (ה"ל יסודות פ"ב ה"ב): בשעה שיחבונן כו' ויראה מהן חכמתו כו' ומתאה כו' לידע כו'. ואכ"מ.

(*) ראה „הדרך על הרמב"ם“ (קה"ת תשמ"ה) סכ"ט ובהערות.

(43) נדפסה בקונטרס חנוך לנער ס"ע 31 ואילך.

(44) ועי"ש הרא"י לזה מפרשי' ברכות (יח, ב) „יושבים בעגולה“.

ויש לקשר זה עם משאול"ל (תענית בסופה): עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בג"ע (ובע"ז גריס: עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים בג"ע) — דענין המחול שהוא עיגול הוא בחי' סוכ"ע (לקרית ואחתנן ז, ב).

ואף שבלקרת שם מבאר זה על גילוי בחי' סוכ"ע שיהי' לעת"ל דוקא — הנה כמה פ"י בלעת"ל — וכנ"ל — דבכ"מ כולל כל הבא לאחרי עוה"ז (וכפי' הרמב"ם ה"ל תשובה ספ"ח), ועד לקצה השני ובכ"מ — שפי' רק לאחר תחתי"מ ואז גופא — כשמצות בטילות (אגה"ק שם).

זיינען עולה מדרגא לדרגא אין השגת התורה — אין א ידיעה ואופן פנימי⁵¹.

דאך אויס, אז עכ"פ „צ"ג"⁵² אין להם מנוחה — אויך מצד דעם „פעלו" פון מצות — אפילו אין גן עדן.

(משיחת כ"ף מנחם אב תשל"ה)

ועפ"ז, אז אויך אין ג"ע איז שייך (עכ"פ) „מעין עשיית המצות", קומט

(52) משאיכ הצדיקים סתם — ולכן בלקוטי הש"ס נקט הגירסא (ופי') ת"ח דמילתא דפסיקא לי קתני (תמורה כג, ב), ורק ת"ח — כולם בכלל, משאיכ צדיקים.

(51) ויש בזה ב' דרגות: „נהנין מאותו זיו שלא ישיגו כל כך, אבל הצדיקים שזכו נ"זונין עד ששיגו השגה שלמה" (זח"א (במהנ"ע) תולדות קלה, רע"ב).

חיי שרה

גר', איז דאָס אַלץ הײַפּך בתכלית פון „חיי שרה“ — וואָרום מצד (חיי) שרה איז דאָך דער סדר פון „גרש האמה הזאת ואת בנה גר“⁷ —

היינט ווי קען מען זאָגן, אַז „חיי שרה“ איז דער תוכן פון דער סדרה און נאָך — פון דער גאַנצער סדרה?

ב. דער ביאור בזה: ס׳איז ידוע⁸ דער פירוש איז דעם וואָס די גמרא⁹ זאָגט „יעקב אבינו לא מת וכי מה זרעו בחיים אף הוא בחיים“:

דער אמת'ער ענין פון חיים, איז אַן אייביקער, אַ נצחיות'דיקער לעבן¹⁰. און דאָס איז מעגלעך נאָר ביי די וואָס זיינען דבוק צום אויבערשטן, וואָס ער איז מקור החיים והנצח האמת, ווי עס שטייט¹¹: והוי אלקים אמת הוא אלקים חיים, און: ואתם הדבקים ב'ה' חיים גר¹².

דערפון איז פאַרשטאַנדיק, אַז ווען איז ניכר אַז ביי יעקב'ן איז געווען אַן אמת'ער ענין פון חיים — חיים נצחיים, חיים של קדושה — בשעת מ'זעט די נצחיות פון זיין חיים, אַז אויך לאַחרי צאת הנשמה מן הגוף ווערט עס נמשך, אויך שפעטער „זרעו“ — איז „בחיים“ — זייער לעבן איז דער זעלבער ווי יעקב אבינו'ס חיים.

א. ווי גערעדט שוין פיל מאל¹ בנוגע די שמות הסדרות, אַז דער תוכן פון יעדער סדרה איז אַנגעדייטעט אין איר נאָמען — איז אַזוי אויך בנדון פרשתנו, אַז דער נאָמען „חיי שרה“ איז מרמז אויף דעם תוכן פון דער גאַנצער סדרה.

איז תמוה: די גאַנצע סדרה רעדט וועגן פאַסירונגען וועלכע זיינען גע- ווען ניט אין דער צייט פון „חיי שרה“ (בשעת איר לעבן), נאָר אדרבה, אַלע מאורעות הסדרה האָבן פאַסירט לאַחרי מיתת שרה²;

און ניט נאָר זיינען זיי בפועל געשען אינעם זמן וואָס נאָך איר פטירה, נאָר אויך בתוכם זיינען זיי הײַפּך פון „חיי שרה“:

אין דער ערשטער פרשה ווערט דער- ציילט ווי אברהם האָט געקויפט די מערת המכפלה צוליב קבורת שרה; דער צווייטער ענין פון דער סדרה³ איז וועגן נשואי יצחק ורבקה, וואָס בסיום הסיפור זאָגט דער פסוק⁴ — „ויהנחם יצחק אחרי אמו“ — „ומשמתה הוא מתנחם באשתו“⁵: און אַזוי אויך (ומכל- שכן) דער דריטער ענין פון דער סדרה⁶ — „ויוסף אברהם ויקח אשה גר“ און דער המשך „ואלה תולדות ישמעאל

(1) ראה לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך. ועוד.

(2) ראה גם לקו"ש שם ע' 338 ואילך.

(3) כד, א ואילך.

(4) שם, סז וברש"י. וראה פד"א פל"ב.

(5) וגם עצם ההרהור שיצחק ישא אשה בא לאברהם לאחרי העקידה (ב"ר פנ"ז, ג. פרשי ורא

כב, כ). ובשורת העקידה הביאה לותמת שרה (פרשי פרשתנו כג, ב).

(6) כה, א ואילך.

(7) וירא כא, יוד.

(8) בהבא לקמן — ראה לקמן ע' 427 ואילך.

וש"נ.

(9) תענית ה, ב.

(10) וע"ד ההלכה: „מים חיים“ — שולל נהרות המכובין (פרה פ"ח מ"ט).

(11) ירמ' יוד, יוד.

(12) ואתחנן ד, ד.